

L-ISTORJA TAL-MUSBIEH

Alla l-Imbierrek, fost il-ħajjin kollha li ħalaq, lill-bniedem biss tah il-għerf u s-setgħa li jzid il-ħwejjeġ tal-ħulqien.

Dan il-ħaj tal-għaġeb, il-bniedem, li jistħoqqlu taseww it-tiffir li jfaħħru l-ktieb Imqaddes meta jsemmih bħala "Sura u xbieha t'Alla," mill-bidu tiegħu fuq wiċċ l-art sal-lum ma hediex jagħmel ħwejjeġ tal-għaġeb, u anqas fi ħsiebu jehda, milli jidher, sa l-aħħar taż-żminijiet.

Il-bniedem, sa minn bikri, donnu ħass li ma kienx biż-żejjed għalih li jara biss meta fuq wiċċ is-sema jiddu x-xemx u l-qamar u l-kwiekeb. Ried "joħloq" xi ħaġa li biha jista' jara wkoll kull meta u kull fejn id-dawl ta' dawn l-egħjun tas-sema ma jaqdihx jew ma jilħqux.

Għal dan, il-bniedem ħaddem dak il-għerf barrani li tah Alla lilu waħidu, u hekk għamel jew "ħalaq" il-musbieħ.

Kif tgħid ġie f'moħħ il-bniedem li biex ikollu d-dawl f'ħinijiet u mkejjen tad-dlam, jagħmel musbieħ biż-żejt u l-ftila?

Billi l-bniedem minn żminijiet bikrija, beda, bħala għelm ta' ġieħ lil Alla jaħraq il-bhejjem, fosthom il-qazquż li għandu bosta xaħam naħseb li xi darba, xi wieħed mill-bnedmin ewlenija, tagħtu f'għajnejh xi laqxa ħatab żgħira imwaqqgħa mill-ħuġġieġa, li sata' lemaħha taqbad bla ma tinħela ġewwa xi għadira żgħira ta' xaħam imdewweb li niżel mid-dbiġħa ta' fuq l-artal.

Nistħajjel li qal f'qalbu: "Jekk nagħmel biċċa laqxa bħal dik ġewwa ftit xaħam imdewweb u nixgħelha jista' jkollu d-dawl fil-għerien tiegħi għal bosta ħin."

Hekk, k'ikolli ngħid, sar l-ewwel musbieħ. Il-bniedem sata' rawwem qoxra kbira ta' xi mħara, jew bieqja tal-ħaġar, imlieha bix-xaħam imdewweb u waħħal f'nofsu laqxa tal-għuda jew xi malluta tal-għeruq irraq nixfin. Kebbes il-kubrit miż-żnied, xegħel dik l-ewwel xorta ta' ftila, u hekk "ħalaq" l-ewwel musbieħ.

Meta l-bniedem tgħallem jagħgen it-tafal, jaħmih u jisngħu fuħħar, bdiel il-bwieqi ta' l-imħar u tal-ħaġar beda jagħmel l-imsiebaħ tiegħu fi bwieqi tal-fuħħar. Bosta bwieqi u brajmiet li għandna fil-mużewijiet tagħna maħruqin fil-ġewwieni tagħhom u fi truf xuftejhom aktarx li ma humiex ħaġa oħra għajr imsiebaħ tax-xaħam ta' l-ewwel żminijiet.

Min irid jista' jmur jarahom; uñud minnhom sbieħ wisq. Għandhom il-għamla ta' wizża bla ras. Jista' jkun li għa-
hekk kien hemm min qal li l-ewwel imsiebaħ ġew magħ-
mula minn tajr maqtul.

Maġa tal-għaġeb hi li dak li jilħaq isir darba jibqa' jisir għal dejjem jew għal żmien mill-aktar twil. Sal-lum għadna naraw din il-għamla ewlinija ta' msiebaħ li dra-
na ngħidulhom "fjakkli"—imsiebaħ magħmula minn bwieqi żgħar tal-fuħħar mimlija bix-xaħam bi ftila f'nofshom im-
waqqfa bejn erba' żrariet żgħar. Dawn il-fjakkli jitqiegħdu jixegħlu fuq il-bjut ta' xi knejjes tagħna—bħal fuq il-bejt tal-Katidral fl-Imnarja u fuq il-ħitan tal-Imqâbar fil-Qħid ta' l-Imwiet.

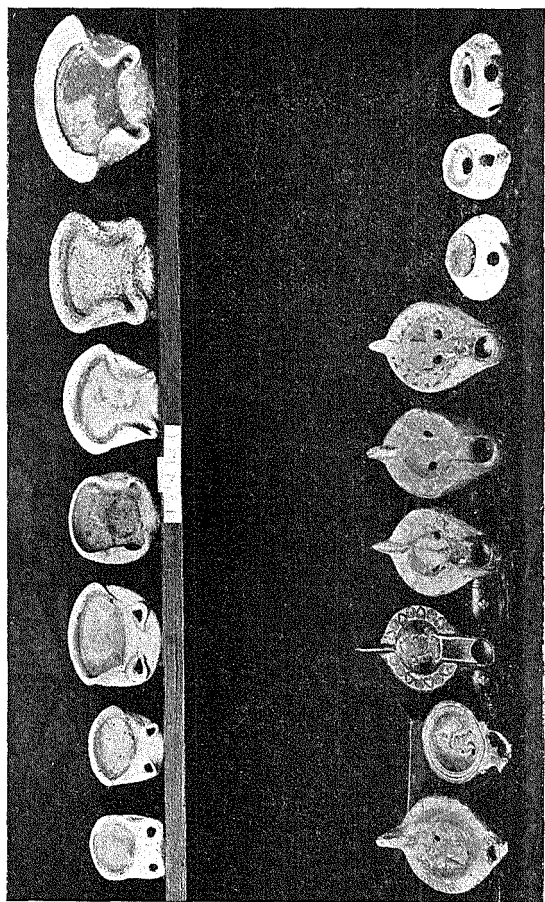
Meta l-bniedem tgħallem joħroġ iż-żejt miż-zebbuġ u jagħżel l-imradan mill-qoton, dak iż-żmien il-musbieħ ħa bixra oħra. Il-fuħħari beda joqros qarsa ġenb il-bieqja tat-tafal hu u jagħmilha, u hekk joħroġilha bħal munqar. Ġewwa dak il-munqar bdiet titqiegħed il-ftila tal-qoton, waqt li l-musbieħ, beda jintela biż-żejt. Titqabbad il-ftila u n-nar jiġbed iż-żejt minn bejn il-ħjut tagħha u jibqa' jixgħiel għal żmien twil.

Imsiebaħ oħra ta' din il-għamla għandhom żewġ qarsiet jew imnaqar fejn iżzomm il-ftila. Mhux għalkemm tgħid liema għamla hija l-eqdem, ta' ftila waħda inkella ta' bi tnejn. L-imsiebaħ qodma li jinsabu fid-dwiemes tagħna huma kollha ta' żewġ ftejjel waqt li dawk li jinsabu fl-art ta' Kangħan huma aktarx kollha bi ftila waħda. (1)

Wara l-għamla tal-musbieħ bil-qarsa xi ħadd li jagħmel il-fuħħar donnu ġieh f'moħħu li, kieku jbidel il-qarsiet u

---

(1) Naħseb li l-musbieħ li kien jitqiegħed fid-demus mal-mejjet kien ikollu xi tifsira dinija jew "religjuża." Iż-żewġ ftejjel tal-musbieħ li meta jixegħlu jagħmlu żewġt idwal aktarx li kienu jfissru ix-xemx u l-qamar, jew fi kliem ieħor iż-żewġ allat ewlienija ta' misserijietna, Molok Astart. Donnhom niesna b'hekk kienu jridu jfissru li ruħ il-mejjet tinsab fid-dawl ta' l-allat, bħalma fil-knisja tagħna għadna issa wkoll nisimgħu jingħad fit-talb tal-mejtin: *et LUX perpetua luceat eis* -- id-dawl dejjiemi jiddi lil-hom. L-imsiebaħ li jinsabu f'Kangħan jew Palestina huma aktarx imsiebaħ lhud, li għandhom ftila waħda għax il-Lhud jemmu f'Alla wieħed.

Kif tbiddlet il-ghamla ta' xi msiebaħ
(*mil-lemin għax-xellug*)

jagħmilhom toqob kien ikun aħjar, għax il-ftila żzomm iżjed u ż-żejt jinħela anqas. Hekk fiarget dik il-għamla ta' msiebaħi b'zewġ toqob li wħud minnhom jinsabu merfugħa fil-Mużew tal-Belt.

Wara din il-għamla, naraw il-musbieħi iġġaddi 'l quddiem u jieħu bixriet sbieħi, li jiġu mzejna b'kitba, taħżiż u bosta xorta ta' xbihat. Il-musbieħi ta' din il-bixra huwa wkoll bi ftila waħda, li tiġi mqiegħda f'għamla ta' żernuna żgħira. Il-bieqja tal-musbieħi bdiet tiġi mgħottija b'għamla ta' għatu mwaħħal, b'toqba jew toqobtejn f'nofsu mnejn jisawwab iż-żejt għal ġewwa fih, u drabi b'naqra ta' widna biex jinżamm minuha. Imma min irid ikun jaħ sewwa kif inhuma dawn l-imsiebaħi, għandu jasal wasla sal-Mużew u jarahom hemm.

Helwin wisq huma l-imsiebaħi ta' l-Insara. Għandhom din il-għamla li qegħdin ingħidu u l-wieċ jew għatu tagħhom huwa mzejjen bix-xbieha tas-salib, jew bil-monogramma ta' Kristu **P** jew drabi bil-ħuta, bis-siġra tal-ħajja, bil-ħamiema, bil-**X** għażziela, bil-ljun u bil-ħaruf.

"Xi jfissru dawn ix-xbihat kollha?" jista' jkun li jsaqsi xi ħadd. X. P. huma l-ewwel żewġ ittri tal-kelma griega KHRISTŌS li tfisser "Kristu." Il-ħuta, bil-grieg tissemma' IKTYS. Kull ittra minn dawna l-insara ewlenija kienu jagħtuha tifsira ta' kelma sħiħa, hekk: Iesus Kristos Teou Yos Sotir li bil-malti tfisser: Ġesu Kristu t'Alla Iben Feddej. Is-siġra tal-ħajja tfisser l-Ewkaristija jew il-Qorbân; il-ħaruf ifisser l-Iben t'Alla, kif kien semmiegħ San Ġwann il-Għammied; il-ħamiema tfisser is-Sliema li ġiebet fid-dinja l-miġja ta' Sidna; il-għażziela tfisser ir-ruħ tan-nisrani, kif ixebbahha l-ktieb tal-Għana ta' David: *Sicut sitit cervus ad fontes aquarum ita sitit anima mea ad te Deus*, li tfisser: *bħalma l-għażziela tagħtax għal l-egħjun ta' l-ilma, hekk ir-ruħ tiegħi tagħtax għalik, ja Alla*. U l-ljun ifisser ukoll Kristu, li fil-kotba mqaddsa hu msemmi l-ljun ta' nisel Jehuda, iben David.

Ħaġa ta' min jistagħġeb biha hi kif daħlet u tnisslet ġewwa Malta dik il-għamla ta' msiebaħi bi ftila waħda li għadhom jinqded' bihom xi nies fit-truf tar-rħula sal-lum. La fl-oqbra mfarrda jew dwiemes, lanqas fl-oqbra għalanija jew katakombi ma jinsabu minnhom. Tgħid daħħluhomx il-Mar-

niti li ġewna minn Libnan għall-ħabta tas-seklu VIII? Jista' jkun li hekk, għax l-imsiebaħ li jidhru b'dik in-naħa kollha ta' ftila waħda, u bl-għamla ta' dawn l-imsiebaħ li għandna ninqadew bihom sal-lum. (2)

Imbagħad għandna għamla oħra ta' msiebaħ, li billi huma ftit aktar għalja minn dawn li semmejna qabel, kienu jinqadew bihom aktarx in-nies li jagħmluha tajjeb. Dawn għandhom is-sieq li titla' minn ġewwa bieqja żgħira. Fuq is-sieq, li drabi jkun fiha żewġ widnejn, drabi waħda u drabi xejn, jinsab imwaħħal il-musbieħ b'munqar wieħed jew bi tnejn, fejn iżzomm il-ftila. Din ix-xorta ta' musbieħ aħna m'dorrijin ingħidulha "Kandler".

Imbagħad hemm il-kandler l-ieħor tar-ram li ħadd ma kien jinqada bih ħlief in-nies għonja ma' tul is-snin tas-seklu l-ieħor. Dawn huma magħmula minn riġla twila xi xiber, tielgħa minn ġewwa bieqja, u f'nofs ir-riġla bħal ġewża tar-ram biż-żnienen—tnejn, tlieta u drabi erbgħa. F'kull żernuna titwaħħal ftila, li tixgħel biż-żejt. Fir-ras tar-riġla, il-fuq mill-ġewża, hemm ħolqa mnejn wieħed jista' jaqbad il-musbieħ bla ma jdellek idejh biż-żejt.

Wara din il-għamla ta' l-imsiebaħ daħlu l-lampi tal-petrolju, warajhom il-gas u d-dawl elettriku. Il-musbieħ, bil-faqar tiegħu, għadu ma ħalliex id-djar tan-nies foqra u mgebbda, fejn twieled, u fejn id-dawl elettriku hu għani u mkabbar iż-żejjed biex jidhol.

Imma l-akbar tiffhir jistħoqq lil min ġie l-ewwel. Hu biċċa għerf id-dawl elettriku, u wera ħiltu min intebaħ bih; imma għerf akbar wera dak il-bniedem ewlieni li kellu l-ħila jbidel il-lejl fi nhar billi "joħloq", għall-ewwel darba, l-wast li jdawwal id-dlamijiet.

Tassew li l-bniedem hu xbieha u sura t'Alla. Alla qal: "Isir id-dawl", u d-dawl sar; il-bniedem qal: "Nagħmel id-dawl", u hekk għamel il-musbieħ.

L. C.

---

(2) Smajt kemm-il-darba min-nies Maroniti nfushom, u darba qrajt titrifa fir-Rivista *Vita e Pensiero* ta' Milan li għadd ta' Nsara Maroniti biex jaħarbu l-qilla tal-Misil-min telqu minn Libnan u ġew joqogħdu f'Malta. Barra mill-imsiebaħ ta' ftila waħda, itik li taħseb li bosta ismijiet ta' hwejjeġ insara—bħal: magħmudija, qrâr, tqarbin, miru etċ.—daħħluhom fostna dawn il-Maroniti wkoll.